

Ελληνική Δημοκρατία
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου

Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στη Λογοπαθολογία

Ενότητα 10: Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία

Μελομένη (Μελίνα) Νησιώτη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τμήμα Λογοθεραπείας

Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στη Λογοπαθολογία

Ενότητα 10: Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία.

Μελπομένη (Μελίνα) Νησιώτη

M.Sc., Καθηγήτρια Εφαρμογών

Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

- Εισαγωγή στην διαδικασία παρέμβασης σε διαταραχές που σχετίζονται με την αφασία.
- Ιεράρχηση των στόχων και από πού ξεκινά η θεραπεία, και δόμηση του ατομικού πλάνου παρέμβασης.

Περιεχόμενα ενότητας

- Εισαγωγικά Στοιχεία
- Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία
 - Θεραπεία Κατανόησης Λόγου
 - Θεραπεία Παραγωγής Λόγου

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ανοικτά μαθήματα
opencourses

Εισαγωγικά Στοιχεία

Εισαγωγικά Στοιχεία (1 από 14)

- Στο παρελθόν οι επιστήμονες έχουν παράγει ποικίλους ορισμούς για την αφασία, νέοι ορισμοί προκύπτουν συχνά ενώ το μέλλον πιθανώς να δεικνύσει αυτήν την πρακτική. Κάθε ορισμός διαμορφώνει την φύση της αφασίας, προσδιορίζει ποιόν καλούμε αφασικό και υπαγορεύει τη διαχείριση του / της.
- Ο Darley (1982) και η Schuell (1965) είχαν αποφύγει να τροποποιήσουν την αφασία με επίθετα.

Εισαγωγικά Στοιχεία (2 από 14)

- Ο Darley (1982) ορίζει την αφασία ως διαταραχή, αποτέλεσμα βλάβης του εγκεφάλου, της ικανότητας για την ερμηνεία και την διατύπωση των γλωσσικών συμβόλων, ποικιλομορφία στην απώλεια ή την μείωση της αποδοτικότητας σε σχέση με την ικανότητα να κωδικοποιηθούν και να αποκωδικοποιηθούν τα κυριότερα συμβατικά γλωσσικά στοιχεία, δυσανάλογη με την εξασθένηση άλλων νοητικών διαταραχών, μη αποδοτέα στην άνοια.

Εισαγωγικά Στοιχεία (3 από 14)

- Συνεχίζοντας ο Darley (1982) ορίζει τη σύγχυση, την αισθητηριακή απώλεια ή την δυσλειτουργία των κινήσεων και αισθητή μείωση στην διαθεσιμότητα του λεξιλογίου, την μειωμένη αποδοτικότητα στην εφαρμογή συντακτικών κανόνων, μείωση στην διατήρηση ακουστικής συνοχής σημείων και εξασθενημένη αποδοτικότητα στην επιλογή καναλιών εισόδου και εξόδου. (σ. 42)

Εισαγωγικά Στοιχεία (4 από 14)

- Για τη Schuell, αφασία είναι ένα γενικό γλωσσικό έλλειμμα που συνδυάζει όλες τις μορφές γλωσσικής έκφρασης και μπορεί να γίνει πιο περίπλοκο ως επακόλουθο εγκεφαλικής βλάβης. Κατά συνέπεια για την Schuell, κάποιος αφασικός θα επιδείκνυε ελλείμματα στην ακουστική κατανόηση, την ανάγνωση την προφορική γλωσσική έκφραση και τη γραφή. Η διαταραχή δεν χρειάζεται να είναι η ίδια σε κάθε μορφή και ανάλογα με τη θέση, τη δριμύτητα και το χρόνο έναρξης κάποιος αφασικός μπορεί να εξελιχθεί σε κάποιες μορφές.

Εισαγωγικά Στοιχεία (5 από 14)

- Οι Kertesz (1979), Goodglass και Kaplan (1983), Helm-Estabrooks και Albert (1991) και Damasio (1985), υπαινίσσονται ότι η αφασία έχει μια πιθανή επιλεκτικότητα για συγκεκριμένες μορφές εισόδου και εξόδου, σε μερικές περιπτώσεις συγκεκριμένους συνδυασμούς εισόδου και εξόδου.

Εισαγωγικά Στοιχεία (6 από 14)

- Οι Goodglass και Kaplan (1983) διατυπώνουν ένα αντιπροσωπευτικό ορισμό για αυτήν την άποψη. Για αυτούς, η αφασία, είναι η διαταραχή οποιασδήποτε ή όλων των δεξιοτήτων, σχέσεων ή συνηθειών του προφορικού ή του γραπτού λόγου , που προέρχονται από βλάβη σε συγκεκριμένες εγκεφαλικές περιοχές που είναι υπεύθυνες για αυτές τις λειτουργίες. (σ.5).

Εισαγωγικά Στοιχεία (7 από 14)

- Κατά συνέπεια, οι Goodglass και Kaplan υποστηρίζουν ότι κάποιος αφασικός μπορεί να επιδείξει ελλείμματα σε μια ή περισσότερες μορφές και το μοντέλο αυτών των ελλειμμάτων να ορίζεται με ένα επίθετο, παραδείγματος χάριν, σφαιρική, Wernicke, Broca κ.α., για να περιγράψει το πρότυπο που παρατηρείται.
- Επιπλέον το πρότυπο υποδεικνύει συχνά την περιοχή που εντοπίζεται η εγκεφαλική βλάβη που προκάλεσε την αφασία και τη λειτουργική αλληλεπίδραση διάφορων τμημάτων του νευρικού συστήματος.

Εισαγωγικά Στοιχεία (8 από 14)

- Οι ερευνητές (Kreindler & Fradis, 1968; McNeil, 1989) διατύπωσαν ένα ορισμό που υπογραμμίζει την εξασθενημένη πρόσβαση στη γλωσσική ικανότητα παρά την απώλεια ή την εξασθένηση της γλωσσικής ικανότητας.
- Ενώ ο McNeil (1989) υποστήριξε ότι τα γλωσσικά ελλείμματα που παρατηρούμε στην αφασία προκύπτουν από ένα έλλειμμα στην κατανομή των ικανοτήτων και συγκεκριμένα από την προσοχής.

Εισαγωγικά Στοιχεία (9 από 14)

- Η θεωρία ότι η αφασία είναι ένα γνωστικό έλλειμμα έχει εξελιχθεί τουλάχιστον τα τελευταία είκοσι χρόνια. Κατά την διάρκεια αυτής εξέλιξης, οι επιστήμονες διαφώνησαν για το αν η αφασία είναι ένα γνωστικό πρόβλημα ή ένα πρόβλημα στη γνώση και τη γλώσσα (Davis, 1989).
- Ο Martin (1981) ήταν ο πρώτος συνήγορος της άποψης ότι η αφασία αντιπροσωπεύει μια διάσπαση της γνωστικής επεξεργασίας.

Εισαγωγικά Στοιχεία (10 από 14)

- Ακολουθώντας τον ορισμό του Neisser (1996) για τη γνώση, όλες οι διαδικασίες με τις οποίες οι αισθητηριακές πληροφορίες μετασχηματίζονται, μειώνονται, διαμορφώνονται, αποθηκεύονται, ανακτώνται και χρησιμοποιούνται, ο Martin είπε ότι η αφασία «είναι η μείωση λόγω βλάβης του εγκεφάλου, της αποδοτικότητας της δράσης και της ολοκλήρωσης των γνωστικών διαδικασιών που υποστηρίζουν τη γλώσσα» (σ.66).

Εισαγωγικά Στοιχεία (11 από 14)

- Οι Brown (1972) και Charney (1994) υποστηρίζουν ότι η αφασία είναι ένα γνωστικό και γλωσσικό πρόβλημα.
- Παραδείγματος χάριν, ο Charney λέει ότι η αφασία είναι «μια επίκτητη διαταραχή της γλώσσας και των γνωστικών διαδικασιών που υπόκεινται στη γλώσσα, που προκαλείται από οργανική βλάβη στον εγκέφαλο» (σ.7).

Εισαγωγικά Στοιχεία (12 από 14)

- Ο Davis (1989) αντιτίθεται στη φράση «γλώσσα και γνώση». Για εκείνον, «η αφασία δείχνει διαταραχή στη γνώση» (σ.726).
- Συμπεραίνουμε ότι ίσως ο Davis θεωρεί ότι η γνώση είναι ανώτερο σύστημα και η γλώσσα είναι ένα κατώτερο υποσύστημα, μεταξύ τους, ίσως μεσολαμβάνουν αρκετά κατώτερα, γνωστικά υποσυστήματα.

Εισαγωγικά Στοιχεία (13 από 14)

- Οι Ratner και Gleason (1993) λένε ότι η ψυχογλωσσολογία «ενδιαφέρεται για την ανακάλυψη των ψυχογλωσσολογικών διαδικασιών που καθιστούν πιθανό για τους ανθρώπους να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα»(σ.3).
- Ο Ellis (1988) δήλωσε ότι στόχος της γνωστικής νευροψυχολογίας είναι «να συναχθούν τα συμπεράσματα για τις άθικτες γνωστικές διαδικασίες» (σ.4).

Εισαγωγικά Στοιχεία (14 από 14)

- Η λογική όπως εξηγούν οι Caramazza και Hillis (1992), είναι « να διατυπωθούν οι εύλογες υποθέσεις για τα λειτουργικά τραύματα σε ένα γνωστικό σύστημα έτσι ώστε το σύστημα που έχει υποστεί βλάβη να μπορεί να εξηγήσει τα σημεία μειωμένης απόδοσης που παρατηρούνται, ώστε η μειωμένη απόδοση να είναι σύμφωνη με το προτεινόμενο πρότυπο της κανονικής γνώσης.» (σ.65).

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ανοιτά μαθήματα
opencourses

Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία

Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία (1 από 2)

- Τρία από τα πιο κοινά σύνδρομα αφασίας (αφασία Broca, αφασία Wernicke, σφαιρική αφασία) προκαλούνται από βλάβη στις φλοιώδεις περιοχές που θεωρούνται σημαντικές για τη κατανόηση, τη σύνθεση και την παραγωγή της γλώσσας.
- Αυτές οι περιοχές βρίσκονται στο κυρίαρχο ημισφαίριο στις περιοχές που αντιπροσωπεύουν τη γλώσσα και τροφοδοτούνται από τη μέση εγκεφαλική αρτηρία.

Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Αφασία (2 από 2)

- Το κλείσιμο του πρόσθιου κλάδου της μέσης εγκεφαλικής αρτηρίας προκαλεί την αφασία Broca, το κλείσιμο του οπίσθιου κλάδου της μέσης αρτηρίας προκαλεί την αφασία Wernicke. Η σφαιρική αφασία προκαλείται από το κλείσιμο του κύριου κορμού της μέσης εγκεφαλικής αρτηρίας.
- Δεν θα γίνει θεραπευτική αναφορά στην κάθε μία αλλά θα αναλυθούν συγκεντρωτικά οι θεραπευτικές προσεγγίσεις. Ειδικότερα:

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ανοιτά μαθήματα
opencourses

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (1 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Η κατανόηση και η ακουστική μνήμη δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μεμονωμένα.
- Οι ακροατές δεν μπορούν να κατανοήσουν την ομιλία εκτός και αν μπορέσουν να την διατηρήσουν στη μνήμη τους για αρκετό διάστημα ώστε να πραγματοποιηθούν οι διαδικασίες που απαιτούνται για να συναγάγουν την έννοια του και να διατηρήσουν την νοητική αντιπροσώπευση της έννοιας για αρκετό διάστημα μέχρι να ανταποκριθούν.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (2 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Ότι η ακουστική κατανόηση και η μνήμη σχετίζονται είναι σαφές. Εντούτοις οι σχέση μεταξύ της ακουστικής κατανόησης και της μνήμης δεν έχουν περιγραφεί ακόμα ικανοποιητικά. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του εξήντα παρουσιάστηκαν διάφορες θεωρίες για τη μνήμη. Αυτές οι θεωρίες περιγράφουν τη μνήμη σαν έναν τρόπο μεταφοράς των πληροφοριών μεταξύ διαφόρων τμημάτων αποθήκευσης ή σταδίων.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (3 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Οι θεωρίες αυτές ονομάστηκαν «θεωρίες σταδίων» επειδή περιγράφουν τις πληροφορίες που περνούν από τρία στάδια, ξεκινώντας από την αντίληψη και καταλήγοντας στην μακροπρόθεσμη αποθήκευση - μνήμη. Σε αυτά τα στάδια δόθηκαν διαφορετικά ονόματα για διαφορετικές θεωρίες, ακόμα και αν υπήρχαν ελάχιστες διαφορές σε κάθε στάδιο, οι διαφορές μεταξύ των θεωριών αποκλίνουν σημαντικά στις λεπτομέρειες και όχι στην γενική ιδέα των θεωριών.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (4 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Τα πρώτα στάδια στις περισσότερες από αυτές τις θεωρίες είναι η αισθητηριακή μνήμη στην οποία τα εισερχόμενα ερεθίσματα αποθηκεύονται προσωρινά σε συγκεκριμένη μορφή (για παράδειγμα ακουστικά, οπτικά). Η αισθητηριακή διαδικασία διαρκεί ένα με δύο δευτερόλεπτα, πρώτου οι πληροφορίες χαθούν εκτός και αν μεταφερθούν σε κάποιο άλλο στάδιο. Οι πληροφορίες στην αισθητηριακή μνήμη δεν μπορούν να διατηρηθούν από την παρουσίαση του ερεθίσματος.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (5 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Το δεύτερο στάδιο είναι η βραχυπρόθεσμη μνήμη. Η βραχυπρόθεσμη μνήμη επίσης έχει περιορισμένες ικανότητες, οι πληροφορίες σε αυτό το στάδιο αποσυντίθεται αλλά μέσα σε ένα πιο αργό ρυθμό από ότι στην αισθητηριακή μνήμη (μέσα σε αρκετά δευτερόλεπτα ή αρκετά λεπτά). Οι πληροφορίες μπορεί να διατηρηθούν στην βραχυπρόθεσμη μνήμη από την πρώτη προβολή τους.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (6 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Η βραχυπρόθεσμη μνήμη μπορεί να θεωρηθεί η ικανότητα να διατηρούμε στη μνήμη μια ποσότητα πληροφοριών, ή ο αριθμός στοιχείων και ιδιαίτερων πληροφοριών (αριθμοί γράμματα λέξεις) που μπορούν να αποθηκευτούν στη μνήμη συγχρόνως. Η βραχυπρόθεσμη μνήμη είναι ένα παθητικό μέσο αποθήκευσης πληροφοριών μέσω του οποίου οι πληροφορίες μεταβαίνουν στην μακροπρόθεσμη μνήμη.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (7 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Το τρίτο στάδιο, η μακροπρόθεσμη μνήμη έχει πολύ μεγάλη (ίσως απεριόριστη) ικανότητα, οι πληροφορίες στην μακροπρόθεσμη μνήμη αποσυντίθεται αργά ή καθόλου.
- Η μακροπρόθεσμη μνήμη παρομοιάζεται με μια αποθήκη για τις αναμνήσεις των εμπειριών μας και των γνώσεων μας. Οι έννοιες των προτάσεων είναι ενσωματωμένες μόνιμα στη μνήμη σε αυτή τη φάση.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (8 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Προς το τέλος της δεκαετίας το 1960 και στην αρχή της δεκαετίας του 1970 κάποιοι επιστήμονες (Baddeley, 1986; Shallice & Warrington, 1970; Warrington & Shallice, 1969) διατύπωσαν την έννοια της λειτουργικής μνήμης για να παρουσιάσουν ένα νοητικό σύστημα όπου η ενεργός επεξεργασία των πληροφοριών που προέρχεται από τον αισθητηριακό κατάλογο ή που ανακτά πληροφορίες από την μακροπρόθεσμη μνήμη.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (9 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Η λειτουργική μνήμη θεωρήθηκε ένα διάστημα επεξεργασίας με περιορισμένες ικανότητες στο οποίο οι γνωστικές διεργασίες (για παράδειγμα η κατανόηση της πρότασης) μπορούν να πραγματοποιηθούν. Η λειτουργική μνήμη έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της βραχυπρόθεσμης μνήμης εκτός από το ότι η βραχυπρόθεσμη μνήμη είναι ένας τρόπος στατικής αποθήκευσης πληροφοριών για το δρόμο προς τη μακροπρόθεσμη μνήμη.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (10 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Οι περισσότεροι αφασικοί ενήλικες παρουσιάζουν διαταραχές στη βραχυπρόθεσμη λεκτική μνήμη που παρεμποδίζουν την κατανόηση και την ανάκληση της προφορικής ή γραπτής γλώσσας. Στην πραγματικότητα, οι Schuell, Jenkins, και Jimenez Padon (1964) προσδιορίζουν μια εξασθενημένη ικανότητα διατήρησης της βραχυπρόθεσμης μνήμης και το αναφέρουν ως χαρακτηριστικό καθορισμού της αφασίας ενηλίκων.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (11 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η βραχυπρόθεσμη μνήμη και οι λεκτικές διαταραχές μνήμης έχουν επιπτώσεις στην κατανόηση των μηνυμάτων ενιαίας-πρότασης όπως εκείνη στο τεστ της προφορικής αξιολόγησης (DeRenzi και Vignolo, 1962) και άλλα τεστ κατανόησης ενιαίας-πρότασης στις οποίες οι εξεταστές που αξιολογούν την κατανόηση πρέπει να διατηρήσουν τις ανεξάρτητες προτάσεις.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (12 από 30)

Η ακουστική κατανόηση και η μνήμη

- Η απόδοση των αφασικών ενηλίκων σε τέτοιες δοκιμές έχει αποδειχθεί για να συσχετίσει έντονα με την ερμηνεία τους στην αξιολόγηση της βραχυπρόθεσμης μνήμης (Lesser, 1976; Martin & Feher, 1990).

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (13 από 30)

Η θεραπεία της κατανόησης μεμονωμένων λέξεων

- Η πρότυπη θεραπεία για τις διαταραχές κατανόησης μεμονωμένων λέξεων είναι ασκήσεις στις οποίες ο θεραπευτής τοποθετεί μια σειρά εικόνων ή (λιγότερο συχνά) αντιτίθεται ενώπιον του ασθενή και ζητά από τον ασθενή να δείξει κάθε στοιχείο καθώς το ονομάζεται. Ο κλινικός χειρίζεται τη δυσκολία του στόχου με το να παρουσιάζει οικείες ή άγνωστες λέξεις ερεθίσματα.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (14 από 30)

Η θεραπεία της κατανόησης μεμονωμένων λέξεων

- Η θεραπεία της κατανόησης μεμονωμένων λέξεων είναι κατάλληλη για τους ασθενείς με σοβαρές διαταραχές κατανόησης που δεν μπορούν να κατανοήσουν φράσεις ή προτάσεις. Η κατανόηση μεμονωμένων λέξεων χρησιμεύουν συνήθως ως αφετηρία για τη διάρκεια, την πυκνότητα πληροφοριών, και την πολυπλοκότητα της θεραπείας καθώς τα ερεθίσματα αυξάνονται σταδιακά με την βελτίωση της κατανόησης του ασθενή.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (15 από 30)

Η θεραπεία της κατανόησης μεμονωμένων λέξεων

- Η εκπαίδευση στην κατανόησης μεμονωμένων λέξεων δεν είναι κατάλληλη για ασθενείς που μπορούν να κατανοήσουν τις σύντομες φράσεις ή τις προτάσεις αλλά έχουν ήπιες διαταραχές στην κατανόηση μεμονωμένων λέξεων. Αυτοί οι ασθενείς με διαταραχές κατανόησης μεμονωμένων λέξεων αντιμετωπίζουν προβλήματα συνήθως τις πιο σπάνιες λέξεις, και λέξεις που δεν συναντάμε συχνά στις καθημερινές συνομιλίες.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (16 από 30)

Η Κατανόηση των προφορικών προτάσεων

- Η βελτίωση της εξασθενημένης κατανόησης πρότασης συνήθως αποτελεί στόχο στα προγράμματα θεραπείας για τους αφασικούς ενηλίκους, όχι μόνο επειδή φαίνεται να είναι σημαντική στην καθημερινή ζωή αλλά λόγω του κεντρικού ρόλου που διαδραματίζει στην ακουστική κατανόηση σε κάποιους τύπους αφασίας.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (17 από 30)

Η Απάντηση σε ερωτήσεις

- Οι ερωτήσεις σε τέτοιες ασκήσεις μπορεί να είναι είτε ερωτήσεις κλειστού τύπου όπου οι απαντήσεις κατά τη διάρκεια της θεραπείας δίνονται με ναι ή όχι προφορικά ή μέσω νοημάτων, είτε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που απαιτούν απαντήσεις μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας και πιο σύνθετες.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (18 από 30)

Η Απάντηση σε ερωτήσεις

- Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου συνήθως χρησιμοποιούνται για τη θεραπεία σοβαρά εξασθετισμένων ασθενών που δεν μπορούν να παραγάγουν ικανοποιητικό προφορικό λόγο για να απαντήσουν στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (19 από 30)

Η Απάντηση σε ερωτήσεις

- Οι περισσότεροι από αυτούς τους ασθενείς μπορούν να πουν ναι και όχι προφορικά, ή μέσω καταφατικών νοημάτων με την κίνηση του κεφαλιού, ή με την υπόδειξη λέξεων ή συμβόλων ναι και όχι, το οποίο κάνει τις ερωτήσεις ναι-όχι μια λογική διαδικασία που εντάσσεται στη θεραπεία.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (20 από 30)

Η Απάντηση σε ερωτήσεις

- Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (π.χ., "γιατί οι άνθρωποι βάζουν κλειδαριές στις πόρτες τους;") επιτρέπουν στους λογοπαθολόγους να επιλέξουν ανάμεσα σε μια μεγαλύτερη ποικιλία πληροφοριών και επιτρέπουν μεγαλύτερη ευελιξία στη δομή των ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις αλλά και η ισχύς τους ως στοιχεία κατάρτισης κατανόησης χαρακτηρίζονται από την υποχρέωση των ασθενών να διατυπώσουν μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας λεκτικές απαντήσεις και πιο πολύπλοκες.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (21 από 30)

Ακολουθώντας προφορικές εντολές

- Οι θεραπευτικοί στόχοι τους οποίους οι ασθενείς ακολουθούν για τις προφορικές εντολές είναι ένα σημαντικό συστατικό του κλινικού ρεπερτορίου πολλών λογοθεραπευτών. Οι στόχοι ακόλουθη – προφορική- κατεύθυνση απαιτούν από τους ασθενείς να ακολουθήσουν διαδοχικά τις υποδείξεις ή τις επεμβατικές παρεμβάσεις σε προφορικές απαντήσεις που παρέχονται από τον θεραπευτή όπως "βάλτε το κουτάλι δίπλα από το μολύβι."

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (22 από 30)

Ακολουθώντας προφορικές εντολές

- Στις ασκήσεις προφορικών κατευθύνσεων το μήκος και η πολυπλοκότητα των προφορικών κατευθύνσεων ελέγχονται έτσι ώστε ο ασθενής συνεχώς να εργάζεται σε επίπεδο που του αρμόζει, αλλά δεν υπερβαίνει τις ικανότητες του ασθενή.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (23 από 30)

Ακολουθώντας προφορικές εντολές

- Δεδομένου ότι η κατανόηση του ασθενή βελτιώνεται, η θεραπεία προχωράει ακολουθώντας μια ιεραρχίας κατά μήκος της οποίας οι προτάσεις γίνονται όλο και πιο σύνθετες, όπως περιγράφεται από Kearns και Hubbard (1977), οι οποίοι όρισαν τη μέση δυσκολία 13 επιπέδων προφορικών κατευθύνσεων για μια ομάδα 10 αφασικών ενηλίκων.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (24 από 30)

Επαλήθευση πρότασης

- Στην εκπαίδευση επαλήθευσης πρότασης, ο ασθενής ακούει προφορικά προτάσεις και κρίνει τις σχέσεις κάθε πρότασης σε μια ή περισσότερες εικόνες. Με μια μορφή επαλήθευσης (αποκαλούμενης ναι ή όχι), ο θεραπευτής παρουσιάζει στον ασθενή μια εικόνα και λέει μια πρόταση που ο ασθενής είτε μπορεί είτε δεν μπορεί να ταιριάζει με την εικόνα.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (25 από 30)

Επαλήθευση πρότασης

- Ο ασθενής έπειτα δείχνει εάν η εικόνα απεικονίζει ακριβώς την έννοια της πρότασης. Συνήθως κάθε πρόταση παρουσιάζεται για αρκετό χρονικό διάστημα (όχι κατά συνέπεια), μερικές φορές είναι μια εικόνα που ταιριάζει με την έννοια της πρότασης και κάποιες φορές δεν ταιριάζει με το νόημα της πρότασης.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (26 από 30)

Επαλήθευση πρότασης

- Οι εικόνες που δεν ταιριάζουν επιλέγονται για να αντιπαραβάλλονται με την πρόταση ερέθισμα με τους διάφορους τρόπους (π.χ., που διαφέρουν από την πρόταση ερεθισμάτων στο θέμα, το ρήμα, ή το αντικείμενο, όπως στο σχήμα). Σε μια δεύτερη μορφή επαλήθευσης πρότασης (αποκαλούμενης πολλαπλή επιλογή) κάθε φορά που ο θεραπευτής λέει μια πρόταση που ο θεραπευτής παρουσιάζει στον ασθενή μια σελίδα που περιέχει διάφορες (συνήθως τέσσερις) εικόνες,.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (27 από 30)

Η Θεραπεία της κατανόησης του λόγου

- Όταν προγραμματίζουμε την θεραπεία για ασθενείς με διαταραχές στην κατανόηση του λόγου είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη μας ότι η παραδοσιακή έννοια των δεξιοτήτων κατανόησης όπως προκύπτει από λέξεις σε προτάσεις στα κείμενα (εξέλιξη από το τέλος προς την αρχή) είναι ακατάλληλη για τέτοιους ασθενείς (Pierce, 1989).

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (28 από 30)

Η Θεραπεία της κατανόησης του λόγου

- Οι λέξεις και οι προτάσεις στην ομιλία είναι ευκολότερο να γίνουν κατανοητές από τις λέξεις και τις προτάσεις μεμονωμένα. Όταν οι προτάσεις εμφανίζονται στην ομιλία, η κατανόηση εξαρτάται περισσότερο από τη σχέση τους με το γενικότερο θέμα και το βαθμό στον οποίο η συζήτηση αφορά τη γνώση και την εμπειρία ενός συγκεκριμένου ασθενή απ' ό,τι το μήκος ή η συντακτική πολυπλοκότητα των προτάσεων.

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (29 από 30)

Ο προγραμματισμός της θεραπείας κατανόησης ομιλίας

- Το πιο χαρακτηριστικό σχήμα για την θεραπεία της κατανόησης της ομιλίας είναι ο θεραπευτής να διαβάσει μεγαλόφωνα ή να καταγράψει ένα δείγμα της ομιλίας, και μετά ο ασθενής να απαντά στις ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις είναι τυπικά ερωτήσεις κλειστού τύπου, όπως εκείνες στη τεστ κατανόησης της ομιλίας (Brookshire και Nicholas, 1993).

Θεραπεία Κατανόησης Λόγου (30 από 30)

Ο προγραμματισμός της θεραπείας κατανόησης ομιλίας

- Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου (π.χ., "Έβαλε η γυναίκα κάποιο σημάδι στο εμπορικό κέντρο!") χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται επειδή ελαχιστοποιούν τις επιρροές των διαταραχών των ασθενών στη μνήμη, στη λεκτική διατύπωση, στις διαταραχές παραγωγής της ομιλίας, στην απόδοση της κατανόησης ομιλίας .

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ανοιτά μαθήματα
opencourses

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (1 από 15)

Θεραπεία λεκτικής παραγωγής

- Οι ενήλικοι αφασικοί τείνουν περισσότερο να υποφέρουν από τις διαταραχές στην ομιλία απ' ό,τι από στις διαταραχές στην ανάγνωση, το γράψιμο, ή την ακουστική κατανόηση, και η ομιλία των αφασικών ενηλίκων έχει τις σημαντικότερες συνέπειες και μοιάζουν να επηρεάζονται περισσότερο από οτιδήποτε στην καθημερινή τους ζωή.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (2 από 15)

Θεραπεία λεκτικής παραγωγής

- Συνεπώς, οι περισσότεροι λογοπαθολόγοι δίνουν στην θεραπεία της λεκτικής παραγωγής μια σημαντική θέση στα προγράμματα θεραπείας για τους αφασικούς ενηλίκους. Ποιες πτυχές της λεκτικής παραγωγής και πόσες λεκτικές παραγωγές υπογραμμίζονται κατά τη διάρκεια της θεραπείας σε άλλες μορφές επικοινωνίας εξαρτάται, σαφώς, από τη φύση και τη δριμύτητα των διαταραχών επικοινωνίας του ασθενή.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (3 από 15)

Θεραπεία λεκτικής παραγωγής

- Για τους ασθενείς που μπορούν να παραγάγουν λίγες, ενδεχομένως, βουλητικές λέξεις, οι ασκήσεις που απαιτούν και στοχεύουν στο να παραγάγουν μεμονωμένες λέξεις που μπορεί να είναι κατάλληλες. Για τους ασθενείς με κάποια εκούσια ομιλία, μπορεί να δοθεί έμφαση στο να παράγουν με ακρίβεια φράσεις, προτάσεις, ή το λόγο τους.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (4 από 15)

Εκούσια ομιλία

- Οι στόχοι ολοκλήρωσης πρότασης μπορούν να βοηθήσουν την εκούσια ομιλία των ασθενών που από μόνοι τους μπορούν να παραγάγουν λίγες αυτοματοποιημένες και στερεοτυπικές προτάσεις. Στους στόχους ολοκλήρωσης πρότασης, ο κλινικός παράγει μια πρόταση στην οποία η τελική λέξη ή λίγες από τις τελευταίες λέξεις λείπουν και ο ασθενής συμπληρώνει τη λέξη ή τις λέξεις που λείπουν.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (5 από 15)

Εκούσια ομιλία

- Ιδιαίτερα περιορισμένες προτάσεις που περιέχουν τους συνδυασμούς λέξεων που εμφανίζονται συχνά στην καθημερινή ζωή (για παράδειγμα, ένα φλιτζάνι από.....) είναι οι ισχυρότερες παροτρύνσεις της εκούσιας ομιλίας. Όταν οι απαντήσεις ενός ασθενή σε τέτοιες ιδιαίτερα περιορισμένες προτάσεις είναι γρήγορες και ακριβείς, η θεραπεία μπορεί να προχωρήσει προς τις λιγότερο περιορισμένες προτάσεις (όπως, βάλτε το βάζο στο..... , ή φοράμε τα παπούτσια μας στα μας).

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (6 από 15)

Εκούσια ομιλία

- Ολοκληρώνοντας τις φράσεις ή τις προτάσεις που αντιπροσωπεύουν τις εκφράσεις της καθημερινότητας είναι σχεδόν πάντα ευκολότερος για τους αφασικούς ομιλητές από το δραστηριότητες που ο ασθενής ονομάζει (Barton, Maruszewski και Urrea, 1969; Podraza και Darley, 1977; Wyke και Holgate, 1973) ή παρέχει τις λέξεις στην απάντηση στις ερωτήσεις που δίνονται από τον κλινικό (Barton, Maruszewski και Urrea, 1969; Goodglass και Stuss, 1979).

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (7 από 15)

Εκούσια ομιλία

- Δυστυχώς, τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα της ολοκλήρωσης πρότασης στην κατονομασία δεν είναι μόνιμα (Kremin, 1993). Εάν ο κλινικός περιμένει μια ημέρα ή δύο και επανελέγχει την ικανότητα κατονομασίας του ασθενή που ενθαρρύνονται από την ολοκλήρωση πρότασης, συνήθως ανακαλύπτει ότι η ικανότητα κατονομασίας του ασθενή έχει επιστρέψει στη βασική γραμμή.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (8 από 15)

Συμπεριφορές που συνδέονται με την αποτυχία ανάκτησης της λέξης

- Ο τρόπος που αντιμετωπίζουν οι αφασικοί ενήλικες την αποτυχία ανάκτησης λέξης δίνει μερικές φορές ενδείξεις στους κλινικούς για τη φύση των διαταραχών ανάκτησης λέξης και μπορεί να παρέχει στον κλινικό ενδείξεις των στρατηγικών που ο ασθενής χρησιμοποιεί για να αντιμετωπίσει την αποτυχία ανάκτησης της λέξης.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (9 από 15)

Συμπεριφορές που συνδέονται με την αποτυχία ανάκτησης της λέξης

- Ο Marshall (1976) μελέτησε την αυθόρμητη ομιλία 18 αφασικών ενηλίκων για να καθορίσει τι έκαναν για να αντιμετωπίσουν τις αποτυχίες ανάκτησης της λέξης. Ο Marshall περιγράφει πέντε τέτοιες συμπεριφορές- καθυστέρηση, σημασιολογική ένωση, φωνητική ένωση, περιγραφή, και γενίκευση.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (10 από 15)

Παραγωγή πρότασης

- Οι παραγωγές προτάσεις μπορούν να αποσπαστούν με διάφορους τρόπους. Ο απλούστερος είναι μίμησης, στον οποίο ο κλινικός λέει μια πρόταση και ο ασθενής την επαναλαμβάνει. Οι ασκήσεις μίμησης πρότασης χρησιμοποιούνται συνηθέστερα για να αυξήσουν την αρθρωτική ακρίβεια για τους ασθενείς με κινητικές διαταραχές λεκτικής παραγωγής ή τις διαταραχές κινητικού προγραμματισμού.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (11 από 15)

Παραγωγή πρότασης

- Οι ασκήσεις μίμησης προτάσεων ακολουθούν μερικές φορές τις ασκήσεις της επανάληψης της λέξης για τους ασθενείς με τις διαταραχές λεκτικής παραγωγής. Κατόπιν η θεραπεία περνάει προς δυσκολότερους (και περισσότερο φυσικούς) στόχους παραγωγής πρότασης.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (12 από 15)

Ολοκλήρωση ιστορίας

- Η ολοκλήρωση ιστορίας αποσπά τις απαντήσεις που είναι λιγότερο περιορισμένες από εκείνες στις ασκήσεις επανάληψης. Στην ολοκλήρωση ιστορίας ο κλινικός παρέχει μια ιστορία δύο ή τριών προτάσεων και ζητά από τον ασθενή να παρέχει μια φράση ή μια πρόταση για να το ολοκληρώσει τη δική του.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (13 από 15)

Η συνδεδεμένη ομιλία

- Η συνδεδεμένη ομιλία είναι μια γενική ετικέτα για την ομιλία στην οποία ένα πρόσωπο παράγει διάφορες εκφράσεις σε απάντηση σε ένα ερέθισμα, ένα θέμα, ή ένα γεγονός. Οι προτάσεις μπορεί να είναι συνεχής, σε ένα συνηθισμένο θέμα, και μην διασπώνται είτε με την εισαγωγή ενός νέου ερεθίσματος είτε από την παρεμβολή ενός άλλου ομιλητή (μονόλογος), ή οι εκφράσεις μπορούν να μην έχουν συνοχή από τις ερωτήσεις, τα σχόλια από έναν άλλο ομιλητή (συνομιλία, συνέντευξη).

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (14 από 15)

Η περιγραφή εικόνων

- Η περιγραφή εικόνων είναι ένας τρόπος να αποσπάσουμε ένα μονόλογο. Στην περιγραφή εικόνων, οι προτάσεις στόχων δεν περιορίζονται και ο ασθενής έχει την ελεύθερη επιλογή των προτάσεων που θα συντάξει και το ιδιαίτερο μήκος που θα επιλέξει για την παραγωγή λέξης. Εντούτοις, η φύση των φωτογραφιών (ή των εικόνων) που χρησιμοποιούνται για να αποσπάσουν τις περιγραφές μπορεί να έχει επιπτώσεις και στο ποσό και στο είδος των απαντήσεων που αποσπώνται από τον ασθενή.

Θεραπεία Παραγωγής Λόγου (15 από 15)

Αφήγηση ιστορίας με παρακίνηση

- Η αφήγηση ιστορίας με παρακίνηση αναφέρεται στην απεικόνιση μιας ιστορίας με τη βοήθεια των ακολουθιών φωτογραφιών που αντιπροσωπεύουν τα γεγονότα σε μια ιστορία. Η παραγωγή της ομιλίας εξαρτάται από τον αριθμό γεγονότων της ακολουθίας, σε μια ιστορία με περισσότερα γεγονότα, τα δείγματα ομιλίας θα είναι περισσότερα. Για παράδειγμα μια λογική ακολουθία έξι γεγονότων απαιτεί περισσότερη παραγωγή λόγου από ότι μια λογική ακολουθία τριών γεγονότων.

Βιβλιογραφία (1 από 4)

Baddeley, A., D. (1986). *Working memory*. London: Oxford University Press.

Barton, M., Maruszewski, M., & Urrea, D. (1969). Variation of stimulus context and its effect on word finding ability in aphasics. *Cortex*, 5, 351-365.

Brookshire, R., H., & Nicholas, L., E. (1993). *The discourse comprehension test*. Minneapolis, MN: BRK Publishers.

Brown, J., W. (1972). *Aphasia, apraxia, and agnosia: Clinical and theoretical aspects*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Caramazza, A., Hilis, A., E. (1992). For a theory of remediation of cognitive deficits. *National Institute on Deafness and Other Communication Disorders Monograph*.

Chapey, R. (1994). *Language intervention strategies in adult aphasia (3rd ed.)*. Baltimore: Williams & Wilkins.

Damasio, A., R. (1985). Disorders of complex visual processing: Agnosias, achromatopsia, Balint's syndrome, and related difficulties of orientation and construction. In M. M. Mesulam (Ed.), *Principles of behavioral neurology (pp. 259-288)*. Philadelphia: EA. Davis.

Darley, F., L. (1982). *Aphasia*. Philadelphia: WB. Saunders.

Davis, G., A. (1989). *The clinical cloud and language disorders*.

DeRenzi, E., & Vignolo, L., A. (1962). The token test: A sensitive test to detect receptive disturbances in aphasics. *Brain*, 85, 665-678.

Βιβλιογραφία (2 από 4)

- Ellis, A., W., Young, A., W. (1988). *Human Congritive Neuropsychology*, Hove: Lawrence Erlbaum.
- Goodglass, H., & Kaplan, E. (1983). *The assessment of aphasia and related disorders (2nd ed.)*. Philadelphia: Lea & Febiger.
- Goodglass, H., & Stuss, D., T. (1979). Naming to picture versus description in three aphasia subgroups. *Cortex*, 15, 199-211
- Helm-Estabrooks, N., & Albert, M. L. (1991). *Manual of aphasia therapy*. Austin, TX: PRO-ED.
- Kearns, K., & Hubbard, D., J. (1977). A comparison of auditory comprehension tasks in aphasia. In R.H. Brookshire (Ed.), *Clinical Aphasiology Conference proceedings (pp. 32-45)*. Minneapolis, MN: BRK Publishers.
- Kertesz, A. (1979). *Aphasia and associated disorders: Taxonomy, localization, and recovery*. New York: Grune & Stratton.
- Kremin, H. (1993). Therapeutic approaches to naming disorders. In M. Paradis (Ed.), *Foundations of aphasia rehabilitation (pp. 261-292)*. New York: Pergamon.
- Kreindler, A., Fradis, A. (1968). *Performances in Aphasia. A Neurodynamical, Diagnostic and Psychological study*. Paris: Gauthier-Villars.
- Lesser, R. (1976). Verbal and non-verbal memory components in the token test. *Neuropsychologia*, 14, 79-85.

Βιβλιογραφία (3 από 4)

- Marshall, R., C. (1976). Word retrieval behavior of aphasic adults. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 41, 444-451.
- Martin, A., D. (1981). *The role of theory in therapy: a rationale*.
- Martin, R., & Feher, E. (1990). The consequences of reduced memory span for the comprehension of semantic versus syntactic information. *Brain and Language*, 38, 1-20.
- McNeil, M., R. (1989). *Some theoretica and clinical implications of operating from a formal definition*.
- Neisser, U. (1966). *Cognitive Psychology*. New York: Appletn-Century-Crofts. Office of Technology Assessment (1978). *Assessing the Efficacy and Safety of Medical Technologies, OTA-H-75*. Washington, DC: US Government Printing Office. Petheram B, Parr S (1998).
- Pierce, R. (1989). Linguistic context and aphasia treatment. In R. Pierce & M. J. Wilcox (Eds.), *Seminars in speech and language: Pragmatics of aphasia*. New York: Thieme.
- Podraza, B., L., & Darley, F., L. (1977). Effect of auditory pres-timulation on naming in aphasia. *Journal of Speech and Hearing Research*, 20, 669-683.
- Ratner, N., B., Gleason, J., B. (1993). An introduction to psycholinguistics: what do language users know? In Gleason, J., B , Ratner N., B. (eds) *Psycholinguistics*.

Βιβλιογραφία (4 από 4)

- Shallice, T., & Warrington, E., K. (1970). Independent functioning of the verbal memory stores: A neuropsychological study. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 22, 261-273.
- Schuell, H. M., Jenkins, J. J., & Jimenez-Pabon, E. (1965). *Aphasia in adults*. New York: Harper and Row.
- Warrington, E., K., & Shallice, T. (1969). The selective impairment of auditory-verbal short-term memory. *Brain*, 92, 885-896.
- Wyke, M., & Holgate, D. (1973). Colour naming defects in dysphasic patients: A qualitative analysis. *Neuropsychologia*, 11, 451-461.

Σημείωμα Αναφοράς

Νησιώτη Μ. (2015) Θεραπευτικές Προσεγγίσεις στην Λογοπαθολογία. ΤΕΙ Ηπείρου. Διαθέσιμο από:
<http://eclass.teiep.gr/courses/LOGO128/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κλπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ταφιάδης Διονύσιος
Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη Δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης